

UDC 930.85 (4-12)

YU ISSN 0350-7653

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

XXVIII

Redacteur

NIKOLA TASIC

Directeur de l'Institut des Etudes balkaniques

Secetaire

ALEKSANDAR PALAVESTRA

Membres de la Redaction

MILUTIN GARASANIN, MILKA IVIC, CEDOMIR POPOV,
ANTHONY-EMIL TACHIAOS (Thessalonique),
DIMITRIJE DJORDJEVIC (Santa Barbara), DRAGOSLAV ANTONIJEVIC,
VESELIN DJURETIC, MIODRAG STOJANOVIC

BELGRADE

1997

<http://www.balcanica.rs>

у трајању појединих облика и слично.

Бројност похвала које се могу упутити овој књизи далеко превазилазе извесне мане и недостатке које је било тешко избећи услед објективних потешкоћа као што су неуједначеност квалитета и квантитета података за све обрађиване периоде и територије, слојевитост проблема који се решавају и слично.

Можда је најупадљивији проблем који је остао нерешен и којег је аутор очигледно био свестан, неподударност наслова књиге са границама територије која је у књизи стварно истраживана. Но, то никако не оспорава чињеницу да је књигом *Стиановање у средњовековној Србији* мр Гордана Милошевић знатно обогатила наше знање о грађењу, једној од најважнијих области свакодног живота током средњег века.

Нађа Курјовић-Фолић

О КЊИЗИ НИКОЛЕ К. ПАНТИЋА *О ЈЕДИНСТВУ ПРИРОДНОГ И ДУХОВНОГ*

Прва реч и појам *јединство* у наслову књиге означава повезаност различитих елемената одређеног мноштва, као и заједничке карактеристике тих елемената. Другим речима, јединство увек обухвата неку целовитост коју је могуће појмовно расчланити, па се у космологији, о којој је овде реч, говори о јединству свемира и духовности. Наравно, овде се јединство интерпретира као једна од априорних категорија.

Покушавам да се што је могуће више унесем у садржај и теоријски смисао књиге, која чини осебујни трактат о јединству, хармонији и укрштању природног и духовног. У антропологији се, на пример, разликују два иако повезана аспекта појма космоса, природа као свеукупност ствари, створена природа, и природа као делотворни принцип, стварајућа природа. Узет у оба смисла, појам се делимично преклапа с појмом стварности, али више указује на њен о човеку независан, а ипак

сређен ток процеса, који чини склад између човека и природе, што и данас остаје као основна парадигма погледа на свет. Као предмет науке, природа се најчешће узима у аспекту материјалне природе (живе и неживе), па и тада се јавља аспект духовне природе, који садржи човекова нормирања и вредновања природног света, која нам је Пантић у својој књизи донео на свестран и бриљантан начин.

Колега Пантић нам хронолошки износи чињенице, да је већ у полазном интересу филозофије и науке код Грка природа била основни предмет истраживања. Многи су наслови античких дела о природи познати. У њима, аутори природу сматрају свеобухватним материјалним оквиром настајања и нестајања појединачних ствари и појава, наравно и самог човека. Аутор нас огромним научним знањем и изузетном ерудицијом великог научника, води кроз епохе научности од анти-

ке до данас. У ренесанси свакако преовлађују концепције о природи као свеобухватном организму у коме делује „космичка душа“, а тај организам и сила која га покреће схвата се натуралистички, тј. као самопокретачка жива снага. У индустријском XVIII веку, природа се почиње схватати као извор целокупног друштвеног и економског богатства. Долази до посебног култа природе, који је особито изражен у идејама о потреби природног живота и уметничког опонашања природе, као и у продору нових виталистичких схватања у филозофији и науци.

Од посебног значаја с антрополошког становишта, је то што књига пружа и најважније митолошке структуре. У широком распону природе и човека срећемо веома разноврсне митове и легенде. Мит се овде јавља као симболична функција ума, посебна моралност, објективизација осећања, емоција претворена у слику. То је најстарија духовна делатност, аутономна форма мишљења, која се заснива на осећању јединства живота, на принципу истоветности дела са целином, на особини да се свако посебно својство материје опредмети у посебну супстанцу, у бит за себе. Из тих разлога, време, простор и број сасвим се другачије показују у миту, него у емпиријском, логично-дискурзивном мишљењу. Касирерово откриће да је „вечно јуче“, време које мит највише цени, уградили су Керсеји, Елијаде, Леви Строс у своје теорије о миту. За многе њихове теорије Пантић је показао пуно разумевање у својој књизи.

Идеја Малиновског о „живом миту“ као истинској причи која пружа примере за људске поступке

и тиме даје значење и вредност постојању, налазимо адекватне примере у Пантићевој књизи. Преко мита, посебно космогонијског, стиже се на почетак Времена, достиже се Не-Време, и поново се присуствује заносним догађајима стварања. Тог тренутка престаје постојање у овом свету свакидашњице и човек продире у првобитни свет, који је прожет присутношћу натприродних бића. Митови поништавају световну историју, али сами констатују једну ванвременску примењену историју која одолева свеопштем протицању времена. Из тих разлога, мит улива сигурност да нешто постоји на апсолутан начин и јамчи човеку да је оно што намерава учинити, већ било учињено. Космогонијски мит означен у Пантићевој књизи је примаран модел о космогонији деловања, који људима помаже да отклоне сумње у своје подухвате и који им омогућава да постану ствараоци. То значи да митологија, као утопија, може позитивно утицати на развој културе, да може бити парадигма чак и за историјска збивања.

На крају, истакнимо да проучавања космогонијских митова у којима се на различите начине преплићу духовно и природно као јединствено, иду од оног древног историјског тренутка кад је, ево има отад неколико стотина хиљада година, и који дан више, најраније човечанство срочило прве своје митове, који нас воде у фантастичне светове. Враћање почетку у њима сматрамо да представља валоризацију слободе и бег ван стварног. Тај инстинкт је дубоко усађен у најдубље одаје људске психе. То означава слободу духа којом се човек спасава од терора, а то није

само празна прича, то је духовно савлађивање стварности у хармонији са природом. Ова изванредна књига

колеге Пантића, поред сјајних закључака, омогућила ми је да размишљам о њој и на овај начин.

Драђослав Анђионијевић

Љубинко Раденковић

СИМБОЛИКА СВЕТА У НАРОДНОЈ МАГИЈИ ЈУЖНИХ СЛОВЕНА

Балканолошки институт САНУ, Посебна издања, књ.67 и „Просвета“,
Ниш 1996, стр.386.

Према ставовима самог аутора, ова књига представља анализу различитих магијских радњи у циљу објашњења кодног система магијског и митског мишљења. Аутор полази од тога да су магијски елементи и поступци системског карактера, те их класификује у неколико подсистема. У монографији се разматра седам кључних подсистема у смислу реконструкције народног модела света. У центру тог модела је човек, а затим следе подсистеми: простор, животиње, биљке, метали, боје и бројеви. У тумачењу и осветљавању неког симбола аутор често полази и од контекста који је шири од магијских обреда, образлажући такав метод чињеницом да је симбол, по правилу, старији од текста у коме се јавља. Погодност магијских ритуала за истраживање састоји се у томе да су они, обзиром на своју непроменљивост, погодна грађа за тумачење симболичког језика културе. Концептуално-методолошко опредељење аутора се састоји у изучавању културног феномена као текста, чији су темељни елементи

носиоци радње (јунаци, ликови) и тип радње, а везивни елементи - средства (вербална и невербална), као и простор и време. Уз дате елементе увршћује се још једна семантичка категорија, која чини препознатљивим текстове као варијантне облике и која има атрибутивну улогу, тј. одређује припадност јунака сферама добра или зла, значење магијске радње итд.

Тема ове књиге јесте откривање и тумачење модела света као саставног дела језика симболичке комуникације у народној магији. Према мишљењу аутора, човек је слику о свету створио почев од себе ка неосвојеном, непознатом простору, који је поделио на свој и туђи, с тим да је последње две сфере разграничио помоћу забрана (табуа).

У теоријско-методолошком погледу ово истраживање се базира на темељима руске семиотичке и етнолингвистичке школе, како и сам аутор напомиње, те на сарадњи са Н. И. Толстојем, В. Н. Топоровом, В. В. Ивановом, Б. А. Успенским и његовим ученицима и сарадницима.